

ADANA

"GÖNLÜMÜN KALDIĞI ŞEHİR"

ŞEHİR SOHBETLERİ - sekiz-

Sabah ışıkları, güneşin vuruşu. Kışta olsa ılık, yumuşak ve nemli havası Ankara'dan sonra ilaç gibi/ kurtarıcı gibi gelirdi. Adana da Ankara'ya göre iki yönü cezbederdi. Temiz havası, ılık havası. Ankara da paltolu iken burada gömlekle gezmek.

Ahmet NARİNOĞLU

Bilge Adana... Bir 22 Şubat gibi yine hava serin ve yağışlı idi. Ankara'nın göz görmeyen kirlı havasından sonra cennet gibi gelmişti. Yer Adana. Adana o kış çok yağış aldı. Yıl 1979.

Sabah ezanı ile Seyhan kenarındaki garaja iniş. Sabahı beklerken Seyhan kenarında taş köprüye kadar yürüyüş. Ankara'dan sonra serinde serin ve de bol oksijeni sindire sindire içe çekiş. O sabahı unutmak zor.

Talebeliğimizde Ankara'ya giderken Adana'dan gelir geçerdik. Şairin İstanbul dönüşü gibi bende Adana'ya dönüşü severdim. O zaman otobüs firmaları, Gazanfer Bilge, Çayır ovası, Adana Seyahat ile gider gelirdik. Garaja iner, genellikle akşam biner sabah erken inerdik. Sabah ışıkları, güneşin vuruşu. Kışta olsa ılık, yumuşak ve nemli havası Ankara'dan sonra ilaç gibi/ kurtarıcı gibi gelirdi. Adana da Ankara'ya göre iki yönü cezbederdi. Temiz havası, ılık havası. Ankara da paltolu iken burada gömlekle gezmek. Sonraları da hep duydum. Gömlekle gezdi mi Adana'ya yaz geldi derler. Taş köprüye doğru, sahil yürüyüşünü unutmak olur mu? Adana Seyhan kenarında garajdan taş köprüye inince, aşağıya doğru yürüdüğünde ırmağın kenarında ağaçlar, kumsallar. Eskiden buralar zahire pazarymış. Irmak sahilinde at arabalarını yıkarlarmış, yün yıkarlarmış, meyve-sebze yıkarlarmış.

Kuzeye baraja doğru yürüdüğünde ırmak boyu alabildiğine yekpare portakal bahçeleri Çamurdanların bahçeleri derlerdi. Mevsiminde burnunuza titreyen portakal çiçeği kokusu. Şehrin her cadde sokağında, ev bahçelerinde portakal ağaçları. Şehrin alayı portakal çiçeği kokardı.

Dedem Adana bereketli şehir derdi. Ondan Adana hikâyelerini duya duya bu şehre meftun olmuştum.

Yeme içme bol. İnsanlar cömert. Her yerde her zaman ikram. Adana kebabı, şalgam, bicibici, karsambaç, dikenli incir. O günlerden unutamadıklarım.

Adana da çalıştığım yıllarda her gün taş köprüden geçiş. Seyhan coşkunu, kabank sularını seyrederken filozofun " Sular köprüünün altından bir kere akar" demesini hatırlayış. Acaba filozof sözünü, bu taş köprüde mi

söylemiş. Bilinmez. Bildiğim taş köprüde duran, el avuç açan insanlar. Her bozukluğum taş köprüde bitmiştir. Düşünürdüm. Seyhan'ın sazağında köprünün üzerinde ayazı yiye yiye niye dururlar? Sonra hayat öğretti ki " ne yaparsan yap köprübaşlarını tutmalısın. " Avuç açanlar ta o zaman bunu biliyorlarmış, Soğuğa rağmen üşüye üşüye duruyorlarmış. Kazanıyorlarmış da. Ama geçen bu zaman da bir köprübaşını tutmayı bildiğim halde tutamadığıma hala hayıflanıyorum.

Köprüden geçerlerken ya o sızlanışım. Dedem ve amcası bu köprüden şehre geçerken işgal yıllarında başına gelenler. Dedemin dudakları titreye titreye anlatırdı. Dedemin dudakları titreye titreye amcasına şehadetine anlatışı. Aynı duygular içinde dudakların titreye titreye köprüden acaba nerde, ne şekilde, ne zaman gibi şaşkın arayışlarla baka baka köprüden geçtiğimi hatırlayış. Taş köprü o gün, bu gün o yükü omuzlarımıza yükledi kaldı.

Eşimin dedesi Kuvaiye Milliye kahramanı Telgrafçı Hasan namı ile Hasan Canıllı Fransız işgali sırasında posta memuru olarak çalışır. Gündüz yazdıklarını ezberleyerek gece mors alfabetiyle Ankara'ya ulaştırmış. Atatürk'ünde takdirini kazanan bu insan bağımsızlığın bir temel taşı olarak kalır. Aldığı yükü de biz varislerine miras bırakır.

Adana ya bilerek isteyerek gelmiştim. Kaderimin bundan sonrası bu şehirde başlayacağını bile bile. Nitekim kaderin at dediği adımlar burada atılıdır. Kaderimiz, gönülümüz, aklımız, aile bağlarımız, dostluklarımız bu şehirde temellerini atırlar.

Bu üreten şehre hayran kalmıştım. Akşamüzeri batıda Çukobirlikten, doğuda Bossadan Fabrikadan işçiler bir anda kovandan çıkan anılar gibi şehre gelir, caddelere dolardı. İnsan kaynardı.

Sizinde gönlünüzün kaldığı şehirler var mı? Meftun olduğunuz. Hayalinizle kesişen şehirler. Benimkisi Adana oldu.

Size meftunu olduğum bu güzel şehirden Adana'dan bahsedeyim... Taa çocukluğumdan itibaren yönetme mesuliyeti aldığımız devirler dâhil hepsinden.

Bu şehre Gazi Mustafa Kemal' de hayran kalır, hissini saklayamaz. Filistin Suriye cephelerinden çekilen Osmanlı Ordusu dönen askerleri ile elinde kalan mühimmat ile Adana' ya ulaşınca kaldığı bir bağ evinde (Cemil Nardalı Konağı) Adana eşrafı ziyarete gelir. Memleketin behemehâl kurtarılması gerektiği, esaretin kabul edilemeyeceği yolunda uzun konuşmalar üzerine, duyduğu hisleri yüreğimize taş gibi kazıdığı "milletin istikbalini, milletin ta kendisinin kurtaracağı" imanı ve iradesini Adana'dan alır. İleriki gelişinde kararını beyan eder.

"Bende bu vekayii ilk hiss-i teşebbüsü bu memlekette, bu güzel Adana'da vücut bulmuştur." der.

Yaşar Kemal de Adana ya çocukluğunda gelir. Pamuk tarlaları, çırçır fabrikaları, çalışan üreten insanlar. Uçsuz bucaksız ova. Ta ötelede deniz ve bütün dünyanın bu bereketli topraklar üzerinde davalanı, kavgaları. Bu topraklara

Çukurova'ya meftun kalış. Ovası tarif eder. İnci Memed 1 romanında.

Karacaoğlan da Çukurova'dan geçer. Ova ile toroslar yaylalar arasında yaşayan toplum hayatının bir parçası olarak yazın yaylalarda kışın ovada (sahilde) duygulara tercüman olur. Ve niceleri Çukurova'ya, Ovanın tam ortasında bir nazlı gelin gibi süzülen Seyhanı kucaklamış Adana şehriyle buralara meftun kalır. Halada kalmaktadır.

ÇUKUROVA

Önce Çukurova'yı bilmeliyiz. Çukurova'yı bilmeden ovanın ortasına kurulu tespilh tanesi gibi dizili şehirleri anlayamayız. Hikmet sebeplerine vukuf olamayız.

Çukurova coğrafyası, yaşayan insanoğlunun göz koyduğu yerler olmuş. Çatışma buradan çıkarmış. Tarih de Çukurova üzerine nice savaşlar yapılmış. Ne canlar yakılmış. Güzellikler, ağıtlar birbirine karışmış bir Çukurova destanı olmuş.

Yağz delikanlı gibi Toroslardan coşan, nazlı gelin gibi ovada süzülen, bereketli topraklara bereket katan Seyhan, Ceyhan ırmaklarını kıvnm kıvnm Akdeniz'e ulaştıran Çukurova. Çukurova birleşik kap üzerine kurulu. Deniz, ova, toroslar, ırmaklar, sulak alanlar, iklim, birleşik kap olmuşlardır. Çukurova insan vücuduna benzer. Birinde yanlış diğerini etkiler. Birinde doğru ötekine yarar.

Üzerinde canlılarda ona uymuş. Yazın sıcak ve kurak. Kışın ılık ve yağışlı. Yazın göç. Kışın göç.

Çukurova'nın işi göç üzerine kurulu. Coğrafya üzerinde yaşayanlar tabiata uyum sağlayarak bir yıl içinde hem Akdeniz'i, hem Ovası hem de Torosları kullanırlar. Çukurova coğrafyası, yaşam şekli olarak göçe zorlamış göç yolları Toroslara ulaşmış. Göç kültürünü üretmiş. Bölge bir ve bütün olmuştur.

Göç kültürünün temeli olmuş. Güçlü ve zengin sözlü edebiyat gücünü Çukurova'nın göç kültüründen alır. O kültürü yaşayan insanlardan, toplumlardan. Şairler, yazar-çizerler zenginliği işler. Çukurova'yı düz yazı ile de anlatsanız şiirsel olur. Bu coğrafya adları bilinen, bilinmeyen nice şairlere ilham vermiştir. Karacaoğlan, Dadaloğlu... ve daha niceleri.

Çukurova dün de çok kültürlüğe ev sahipliği yapardı. Dünde çok kültürlerin göç yoluordu. Bu gün de çok kültürlerin bulunduğu bölge. Artık illerin değil bölgelerin yaz kış yaşadığı yer. Çukurova olalı beri, bilge adamlar yetiştirmiş, bağrında saklamış "ilim gelişip de çeşitlenmeden önce her bilgiye" sahip bilge insanlar. Bilge adamlar çizgisi bugünde devam ediyor. Bu Bereketli toprakların üzerinde sabırlı, hoşgörülü, iyimser, cana yakın, bereketli insanlar yaşamış durmuş.

Bu Çukurova'ya serpiştirilmiş Adana, Mersin, Tarsus, Ceyhan, Kadırlı, Kozan, Osmaniye, Hatay, İskenderun, Kahramanmaraş ve eş değerdeki öteki kentler. Artık kentler birbirine ulanarak metropol oldular. Eski olan köyler şehir gibiydiler. "Çukurova kenti" demek zamanı geldi.

Adana oldum olası var olalı Çukurova'nın beyni kalbidir. Çukurova Adana'dır. Adana da Çukurova'dır. Aynıdır. Yeni Çukurova da zamanın getirdiği avantajlar ne olursa olsun merkez yinede Adana'dır. Kültür, tabiat, coğrafya, politika, yönetim öyle diyor.

ADANA'NIN YOLLARI TAŞTAN

Adana yolları geçmişte uçsuz, bucaksız taştanmış. Hiç düşündünüz mü? Neden? Adana bir ova şehri, sulak, bereketli topraklar üzerine kurulmuş. Tarihinde toprakla dost kalmış. Toprakta hiç kopmamış. Toprak ekilip-biçilince 'Tarım Şehri' olmuş. Bol ürün verince, tarım 'sanayiye' dönüşmüş 'Sanayi Şehri' olmuş. Fayton dolaşan sokaklarını çamurdan korumak için yollarına taşlar döşenmiş... Tarım, sanayi ile birleşince 'Zengin Adana' doğmuş. Fayton ve taşlı yollar... Taşlı yollar, yemyeşil avlular, bağlar, bahçeler içindeymiş Adana. Ve Faytonların çıkardığı doğal sesler... Adanalılar; taşlı yollarla 'Şehir Medeniyeti' kurmuşlar. Şimdi ne halde? Beton kaplıyoruz her yeri! Yol diye, otopark diye; Park-Bahçe diye Beton: soğuk ve donuk! Taş: yenilenebilir ve sıcak malzeme! Bizden... Yerli... Yani başımızda... Ucuz...

Adana'nın hafif eğimli Tepe Bağ Yolları taştan olunca, Faytonların ahengi bozulmadan çıkan seslere şahit oluyorken; nasıl taşlı yolları unutursunuz? Nasıl bir name tutturamazsınız...

"Adana'nın yolları taştan" diye. İçimiz kıpır kıpır olmaz mı? Tarihsel sürecimizde medeniyetimiz çerçevesinde kültürel ve sanatsal iki 'aksiyonel' gücümüz vardı. Taş ve Ahşap. Şehirlerimiz, taşlı yollardan. Evlerimiz, konaklarımız ahşaptandı. Böyle tanındık. Böyle bilindik.

Bu iki özelliğimizi de kaybediyoruz... Maalesef kaybettik! Tıpkı, Adana'nın Taşlı Yolları'nı kaybettiğimiz gibi. Tıpkı, Adana'nın Görkemli Konakları'nı kaybettiğimiz gibi.

TEPEBAĞ

Adana'nın taşlı yollarını ancak Tepe Bağ'da yaşıyor. Adana Tepebağı çocukluğumda rahmetli dedemden dinlerdim. Anlattığı 1920'li yılların Adanası idi. Adana kurtulmuş, genç Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştu. Adana şehri, Tepebağ, Vilayet civarı demekti. Taşköprü şehrin en canlı yerini oluşturuyormuş. Çırcır fabrikaları yeni kuruluyormuş. Tepe bağ; taşlı yollarında zevkle dolaşılacak, sokaklarını konak kapılarının süslediği yermiş. Ahşap kapılar,

aynı bir heybet verirmiş. Dedem özellikle ramazan aylarında evlere açılan kapıların açık tutulduğunu söylerdi. Amaç; yoksullar, fakirler yesin, içsin diye. Adana tarihten beri gelen cömertliği devam ettiriyormuş. Bugün de Adana insanı sıcakkanlı, garip dost ve cömerttir. Tepebağ farklı kültürleri bünyesinde taşıyan bir semt olmuştur. Camisi, kilisesi bir arada. İnsanlar komşuluk kültürünü doya doya yaşamışlar. Adananın tarihte şehir oluşunu Tepebağ ispat eder. Bugün Tepebağ bölgesi eski yapıları bozularak betonlaşmış. Tarihsel dokusu kaybolmak üzere. Üstüne 1998 depreminden sonra hak etmediği kaderine terk edilmiş. Tepebağ öylece bekliyor. Neden, niçin beklendiği bilinmiyor.

Tepebağı yeniden tarihsel, şehrsel kimliğine kavuşturmanın yolu önce Tepabağa sahip çıkmadan geçiyor. Sistem gereği resmi, mahalli idare yöneticileri çok sık değişiyor. Adana halkı ve Tepebağ yerinde duruyor. Öyleyse Tepebağa önce Adanalılar sahip çıkmalıdır. Bunun kestirme yolu TEPEBAĞ VAKFI kurmaktan geçer. Tepebağ Vakfı tarihi kent bölgesine sahip çıkacak. Ondan sonra yapılacak iş; tarihsel bölge sınırlamak, kentsel dokusuna uygun dönüşüm ve restorasyon ana projeleri hazırlamaktır. Kaynağı bulmak, hak sahipleriyle birlikte yeniden imar etmek, turizme, sosyal-kültürel-ticari alana açmaktır. Bizlerse o topraklarda doğduk, büyüdük, yaşadık, O topraklarda Adana da. Çukurova'ya hayran oluşumuz bundandır. Adana'ya meftun kalışımız bundandır.

Fotoğraflar: Murat Üçdut